

Український модернізм: між традиціями та інноваціями

Сунь Ціюань, студент¹ (ORCID: 0009-0006-0619-7846)

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

АНОТАЦІЯ

Український модернізм сформувався як самобутнє явище, що виникло в результаті поєднання національної культурної спадщини з новаторськими європейськими мистецькими ідеями. Цей напрям став відповіддю українських митців на потребу осмислити власну ідентичність в умовах швидких змін і модернізації. Вони прагнули не відмовитися від традицій, а, навпаки, переосмислити їх через призму нових художніх форм і підходів. У статті аналізується, як модерністські тенденції проявилися в літературі, живописі та архітектурі, а також яку роль відіграли ключові діячі культури у становленні модерністського руху в Україні. Зазначається, що модернізм став не лише засобом художнього оновлення, а й важливою складовою процесу національного самовизначення, у межах якого нові форми гармонійно співіснували з історичним досвідом.

Ключові слова: модернізм, українська культура, традиції, інновації, мистецтво XX століття, національна ідентичність.

1. ВСТУП

На початку XX століття українська культура вступила в період глибоких трансформацій, спричинених як внутрішніми суспільно-політичними процесами, так і зовнішнім впливом європейських культурних тенденцій. У контексті зростання національної свідомості виникла потреба у нових формах мистецького самовираження, що дало поштовх до формування модернізму в українському мистецтві. Цей напрямок став засобом осмислення зміненої дійсності, водночас не заперечуючи значення традицій, які слугували фундаментом для розбудови оновленої культурної ідентичності[1].

Українські модерністи не копіювали європейські зразки, а творчо переосмислювали їх, пристосовуючи до національного контексту. Вони прагнули до створення нових форм, у яких поєднувалися актуальні художні пошуки Заходу з глибоким корінням української традиційної культури. У процесі цих експериментів сформувався оригінальний модернізм, відкритий до інновацій, але водночас укорінений у вітчизняному історико-культурному ґрунті [2].

ТРАДИЦІЯ ЯК ОСНОВА

Український модернізм не просто приймав традиції, а навмисно звертався до них, прагнучи глибше осмислити та по-новому художньо переосмислити національну культурну спадщину. Він активно спирався на багатство фольклору, народного мистецтва та давніх образотворчих традицій, що були нерозривно пов'язані з історією українського народу. Звичні для української культури символічні мотиви, народні образи та міфологічні сюжети не зникли в модернізмі – навпаки, вони отримували нове життя через призму модерністського світогляду, трансформуючись і набуваючи глибшого змісту.

У творчості таких поетів, як Олександр Олесь і Микола Вороний, яскраво простежується гармонійне поєднання народнопоетичних традицій із прийомами символізму, що дозволяло створювати багатопланові, насичені образи. Ці образи не лише відображали глибокі національні переживання, а й відкривали нові перспективи для осмислення сучасних реалій. Важливою складовою стала й українська пісенна традиція, яка своїми мелодіями, ритмами і багатим образністю надихала митців. Через мову мистецтва вони прагнули передати унікальну духовність і

внутрішній світ українського народу, що було надзвичайно важливо в умовах культурних пошуків модернізму[3].

ІННОВАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ВПЛИВИ

Формування українського модернізму відбувалося у тісному зв'язку з загальноєвропейськими художніми процесами. Українські митці активно цікавилися актуальними мистецькими течіями свого часу – імпресіонізмом, символізмом, футуризмом, експресіонізмом. Проте ці напрямки не копіювалися беззастережно, а творчо переосмислювалися відповідно до національного контексту. Європейські впливи ставали джерелом нових форм, але не витісняли місцеві традиції, які залишалися важливими орієнтирами для художників і письменників.

Показовими в цьому сенсі є роботи таких митців, як Олександр Мурашко і Давид Бурлюк. Їхня творчість поєднує модерністські експерименти з глибоким зацікавленням українською тематикою. У їхніх полотнах відчутна присутність стилістики європейського авангарду, зокрема імпресіоністських і експресіоністських рішень, однак при цьому чітко простежуються образи, пов'язані з українською природою, побутом та національною символікою. Такий синтез засвідчує прагнення митців не просто слідувати загальносвітовим тенденціям, а формувати власну, автентичну художню мову.

3. ЛІТЕРАТУРНИЙ МОДЕРНІЗМ

Літературний модернізм в Україні став важливим етапом у розвитку національної літератури. Письменники початку XX століття відходили від традиційних форм народницької літератури і прагнули передати складність внутрішнього світу людини. Це був період літературних експериментів, коли автори активно працювали з мовою, використовували нові літературні форми, такі як монолог, потік свідомості, а також поглиблювали психологізм своїх персонажів.

На прикладі творчості Лесі Українки, Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного можна побачити, як модерністи шукали нову мову для вираження переживань сучасної людини, яка живе в умовах урбанізації та індустріалізації. Водночас, національна ідея не зникла — вона трансформувалася і набувала нових філософських вимірів, стаючи частиною загального світоглядного осмислення епохи.

4. АРХІТЕКТУРА І ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Модернізм істотно позначився і на розвитку української архітектури. На початку ХХ століття в архітектурному середовищі з'являються нові стилі – модерн, конструктивізм, неоромантизм, що поєднували інноваційні естетичні підходи з традиційними національними мотивами. Будівлі в цих стилях вирізнялися нестандартними формами, асиметричними структурами та незвичними композиційними рішеннями. Водночас у них зберігалися декоративні елементи, натхненні українською народною архітектурою.

Живопис і графіка того часу також зазнали значних змін під впливом модерністських ідей. Митці активно шукали нові виражальні засоби – експериментували з кольорами, формами, текстурами, прагнули передати атмосферу змінної доби. Їхні твори не обмежувалися зображенням зовнішнього світу – вони прагнули заглибитися у внутрішній стан людини, яка перебуває в умовах соціальних і культурних трансформацій.

1. Український авангард (1910–1930-ті):

Україна стала центром авангардних пошуків, які вплинули на світове мистецтво.

Казимир Малевич – народився на Київщині, засновник супрематизму (картина «Чорний квадрат», 1915).

Олександра Екстер – кубофутуризм, абстракціонізм, сценографія (Київ, Москва, Париж).

Олександр Богомазов – теоретик і практик футуризму, автор праці «Живопис та елементи» (1914).

Давид та Володимир Бурлюки – учасники футуристичних об'єднань, поєднували живопис і поезію.

2. Монументальний модернізм («бойчукісти»):

Михайло Бойчук і його школа прагнули створити "український стиль" у монументальному мистецтві. Поєднували візантійські традиції з модерністською лаконічністю. Створювали монументальні розписи в Києві, Харкові, Одесі.

У 1930-х рр. бойчукістів репресували, їхні роботи знищили.

3. Символізм і експресіонізм:

Михайло Жук – поєднання символізму з українськими національними мотивами.

Анатоль Петрицький – експресіонізм, новатор у сценографії та портреті.

Український модернізм був синтетичним – архітектори, художники й театральні діячі часто працювали разом: Екстер створювала декорації та костюми для театру. Бойчукісти працювали над монументальними проектами у громадських будівлях.

Конструктивісти в архітектурі співіснували з авангардом у живописі.

В архітектурі – це поєднання національної традиції та світових новацій (український модерн, конструктивізм, функціоналізм). У візуальному мистецтві – світового рівня авангард, який суттєво вплинув на розвиток мистецтва ХХ ст.

Україна дала світу таких постатей, як Малевич, Екстер, Богомазов, Бойчук, які увійшли в історію світової культури.

5. МІЖ ДВОМА СВІТАМИ

Український модернізм розвивався в умовах постійного напруження між двома важливими чинниками — глибоко вкоріненими традиціями народної культури та прагненням до мистецького оновлення. Митці початку ХХ століття не обмежувалися лише збереженням спадщини — вони

прагнули переосмислити її крізь призму сучасних ідей, знаходячи нові засоби художнього вираження. Однак на відміну від механічного запозичення західних моделей, українські творці намагалися сформувати власний шлях, у якому поєднували національне з новаторським.

Такий підхід став основою для глибоких перетворень у культурному середовищі. Протиріччя між повагою до автентичної спадщини та відкритістю до експериментів не було простою суперечністю — воно відображало складну реальність епохи соціальних зрушень і пошуку національного самовизначення. Українські модерністи не лише змінювали художню мову, а й по-новому осмислювали саму сутність культурної ідентичності, намагаючись через минуле пояснити сучасне й окреслити майбутнє.

У межах цієї динаміки працювали митці різних напрямів — літератори, архітектори, художники. Їхні твори поєднували елементи народної символіки з формами європейського авангарду — зокрема імпресіонізму, експресіонізму, футуризму. Водночас вони не обмежувалися повторенням — кожне нове художнє висловлювання було спробою створити оригінальний витвір, який міг би відобразити український дух у контексті глобальних змін.

Цей синтез традиції й інновації став основою для унікальних творчих рішень, у яких фольклорні мотиви та модерністські форми зливалися в єдине художнє ціле. Мистецтво відповідало на виклики часу, залишаючись вірним національним кореням, водночас відкриваючи шлях до діалогу з європейським культурним простором[4]. Завдяки цьому український модернізм отримав шанс бути почутим і побаченим поза межами країни.

Отже, модернізм в українській культурі став не лише проявом нової естетики, а й важливим етапом у формуванні сучасної національної ідентичності, здатної поєднати минуле з майбутнім, локальне з глобальним.

6. ВИСНОВОК

Український модернізм – це не лише період історії мистецтва, а й приклад того, як культура здатна поєднувати старе і нове, зберігаючи свою самобутність. Творці модернізму не зрадили традиціям, а надали їм нових сенсів, вивели українське мистецтво на новий рівень.

Сьогодні, озирюючись назад, ми бачимо, що саме завдяки модернізму українська культура стала більш відкритою, різноманітною, і водночас – глибоко національною. Цей період – яскраве свідчення того, що справжнє оновлення неможливе без глибокого розуміння і шанування власних коренів [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999.444 с.
- [2] Моклиця М. Модернізм в українській літературі ХХ століття : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2017.390 с.
- [3] Лавер О.В. Еволюція стилів української літературної мови. Навчально-методичний посібник Ужгород, 2023.101с.
- [4] Модернізм URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Модернізм>
- [5] Український модернізм URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_модернізм

і Робота виконана під керівництвом к. і. н., доц. Інни Яроцук